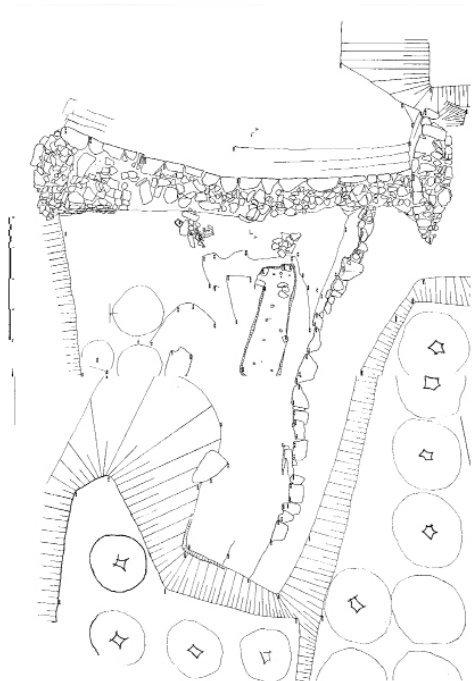

IV. La romanitat

MLXXXIX

Topografia de la presa i el seu entorn immediat. (Autor: Martí Abella).

eren caçats per aquest paratges i estaven presents en les receptes de cuina. La caça petita era també molt apreciada, principalment la de llebre i conill. Pel que fa a les aus, els agradaven força les perdius, els ànecs salvatges que devien caçar a l'hivern als gorgs i aiguamolls, les tòrtres i guatllas a la primavera i l'estiu, els tords, els francolins i les becades.

El porc, igual que avui, era consumit en la seva totalitat, fent-ne pernils, botifarres, llonganisses i altres derivats. Entre l'aviram hi havia les gallines i els pollastres, les oques i els ànecs. Els textos mostren la importància dels ous en l'alimentació. Eren utilitzats freqüentment en la preparació de postres dolces i per ligar salses. Les llets més consumides

eren la d'ovella, la de cabra i en tercer lloc la de vaca. I pel que fa al formatge, el més apreciat era el de vaca i després els d'ovella i cabra.³⁶

El raïm es consumia assecat com a panses i també fresc. Però principalment els raïms que sortien de les nostres vil·les eren premsats i convertits en vi. El vi que es bevia llavors era molt diferent al d'ara. Al vi novell amb fermentació hi barrejaven mel, panses etc., la qual cosa donava uns vins pesats i xarposos. També era corrent veure el vi cuit fins a reduir-lo a 2/3 parts, és a dir, escalfat i evaporat (*sapa*); a vegades macerat amb escorces, fulles o pètals de rosa (*rosatum*). A vegades s'hi afegia reïna de pi, pebre (*conditum*), i àdhuc aigua dolça i aigua de mar (*vi de Cató*).³⁷

LES VIES ROMANES AL SEU PAS PER LA CONCA DE BARBERÀ

Josep Francesc Roig

El coneixement de la configuració del relleu és essencial per comprendre la història d'un territori, ja que han determinat molt les comunicacions entre els pobles que hi han viscut.

El Sistema Mediterrani Català és constituït per tres unitats paral·leles a la costa: la serralada litoral, la depressió pre-litoral i la serralada pre-litoral. Aquesta alineació paral·lela a la costa de les serralades ha dificultat des de sempre la comunicació entre les terres costaneres i les de l'interior. Per això han estat tan importants les valls transversals obertes pels rius, per on s'han establert els eixos

viaris principals per unir els pobles de la franja costanera amb els de la depressió central.

Sabem que des de la Prehistòria existien diferents camins que creuaven les actuals terres catalanes de nord a sud, facilitant així les migracions i l'intercanvi de productes.

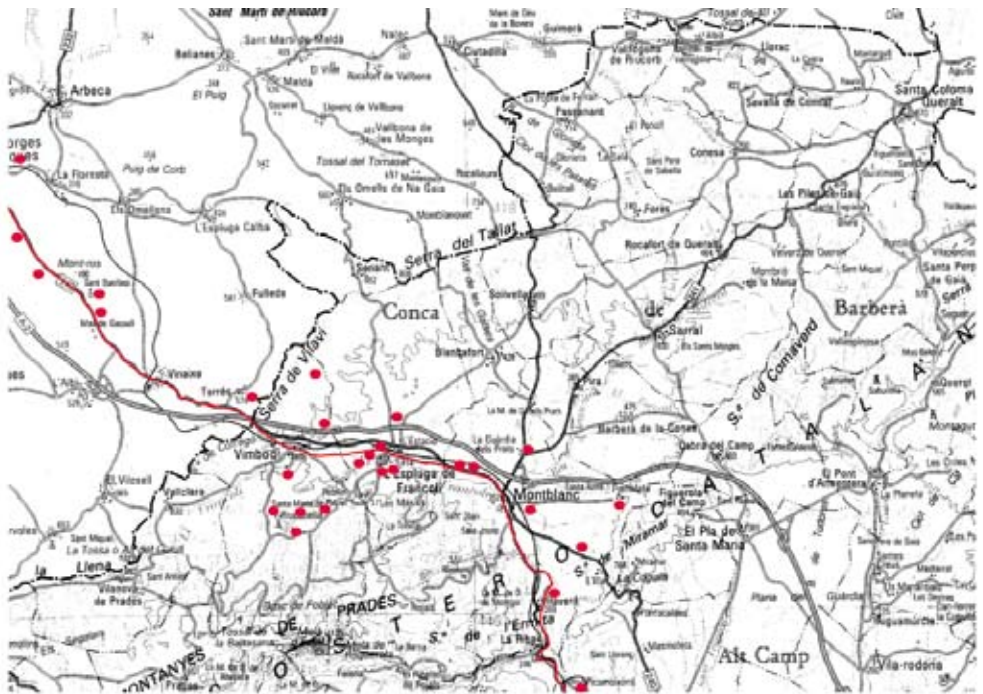
Moltes de les vies terrestres d'època romana són la romanització (és a dir, seran condicionades, organitzades, mesurades, pavimentades i amb una sèrie d'obres d'infraestructura relacionades: ponts, drenatges, viaductes...) d'aquests antics camins preromans⁵⁸ de caire comercial o militar, com l'anomenada *Via Hercúlia*, un corredor natural que comu-

nicava la península italiana amb el sud de la península Ibèrica.

Amb l'arribada dels romans a la península i sobretot al voltant de l'any 118 aC el procònsol *Domitius Abenobarbus* va establir una via sobre aquest camí, coneguda amb el nom de *Via Domícia* i que creuava els Pirineus pel coll de Banyuls.³⁹

Amb l'organització territorial que va idear i portar a la pràctica Octavi August, aquesta via va patir una forta remodelació⁴⁰. Aquestes reformes varen ser tan destacades, que varen fer que la via s'anomenés des d'aquell moment *Via Augusta*.

Avui sabem que aquesta via que unia

La via romana al seu pas per la Conca de Barberà. Observem com la majoria de les restes arqueològiques d'Època romana localitzades fins a l'actualitat són properes a l'infraestructura viària.

les ciutats de *Roma* i *Gades*, no correspon a un únic itinerari principal i oficial, sinó que també desponia d'itineraris alternatius i de ramificacions⁴¹ com ara la via que sortia de *Tarraco* en direcció *Ilerda*, anomenada segons l'Itinerari Antoní:⁴² *De Italia in Hispanias* i *Ab Asturica Terracone*. Val a dir però que els diferents mil·liaris recuperats entre aquestes dues poblacions mantenen el nom de *Via Augusta*.⁴³

En els nostres dies són poques les possibilitats que resten d'arribar a un coneixement total del traçat d'aquesta via, sobretot a causa de les grans transformacions agrícoles, urbanístiques, d'infraestructures viàries... Tot i així podem dir que la principal via de comunicació terrestre d'època romana a la península ibèrica, després de travessar la ciutat de *Tarraco* i el riu *Tulcis* –l'actual Francolí– es bifurcava: una via seguia en direcció sud, cap a *Gades* i l'altre en direcció oest, cap a *Ilerda*.

La resta més antiga d'aquesta última, localitzada fins al moment, és el mil·liari del procònsol *Quinto Fabio Labeo* (IRC 89; CIL II: 4925) recuperat a *Ilerda*⁴⁴ i que ens situa la seva construcció al voltant del segle II aC. Les referències escrites d'època romana⁴⁵ atribuïbles a aquesta via i a aquesta època en concret, també ens indiquen sinó un origen, sí una utilització durant la República romana.

Però, com ja hem expressat anteriorment, la tasca més important quant a la construcció, millora i ampliació de la via s'inicia amb Octavi August, atès que aquest personatge concep la xarxa viària com una forma de control estratègic, com un element de propaganda, com una manera de potenciar l'intercan-

vi comercial i sobretot com un factor de romanització.

Aquesta via imperial, reformada per Octavi August, que passava per *Ilerda* fins arribar a *Asturica Augusta*, sortia de la ciutat de *Tarraco* passant el riu *Tulcis* per un pont –probablement de pedra– que estava molt a prop de l'actual traçat de la N-340.⁴⁶ Un cop creuat el riu, el camí més antic seguiria aigües amunt, tot passant pel costat de la vil·la romana de Centcelles,⁴⁷ en direcció l'actual poble del Morell, als voltants del qual es va recuperar l'any 1986 un mil·liari de mitjan segle III dC.⁴⁸

La via continuava, tot passant a prop de l'actual poble de Vilallonga del Camp, com ho demostraria una inscripció trobada a l'antic terme de la Font de l'Astor⁴⁹ i que esmenta un encarregat de les vies, el *III uir uiarum curandarum*, anomenat *Marcus Fabius Priscus*, datat pels volts dels anys 60-65 dC⁵⁰. Després, per a alguns autors, aquesta seguiria en línia recta fins passar pel pont de Goi⁵¹ en direcció al pas natural entre les actuals comarques del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà, l'estret de la Riba.⁵²

Un cop passat aquest estret, la via continuaria en direcció l'actual Montblanc⁵³ i reseguint primer l'actual N-240⁵⁴ i després per l'actual TV-7001 passaria ben al costat de la cova de la font Major de l'Espluga de Francolí.

Aquest camí era encara conegut i utilitzat a l'edat mitjana amb el nom de camí Ral –contracció popular de *real*– i unia la ciutat de Tarragona amb Montblanc⁵⁵ i Montblanc amb Lleida, conegut com camí de Lleida.⁵⁶

Tal com hem dit, pensem que la via

passaria pel costat de la cova de la font Major de l'Espluga de Francolí, bàsicament per dos motius: el primer, per fer-ne ús com a necessitat vital; i el segon, honorar la divinitat aquàtica protectora del lloc.⁵⁷ No oblidem la importància que pels romans tenien els indrets relacionats amb l'aigua, com ara les deus, llocs on la tradició llatina esdevenien la llar de les nimfes.⁵⁸

Una altra necessitat humana és el descans. Les fonts clàssiques citen dues *mansiones* entre *Tarraco* i *Ilerda*. Generalment s'ha relacionat Vilaverd amb la mansió *Ad Septimum Decimum*, situada —com diu el seu nom— a 17 milles de Tarragona, a l'igual que Vinaixa amb *Ad Nouas* (la *Ad Nouam Classem* de Livi, XXII, 21, 6?) localitzada a 13 milles de l'anterior.⁵⁹ Les dues actuals poblacions coincideixen amb el traçat de la via i amb el nombre de milles, però no per això s'ha de relacionar directament la seva fundació —que és d'època medieval— amb el pas de la via romana.

Un cop superada la zona de Vinaixa, la via seguiria en direcció a l'Albi, concretament per la partida de les Comes, on es van localitzar l'any 1998 dos fragments de mil·liari, el primer d'època de Claudi I i el segon probablement d'època de Maximí.⁶⁰

A continuació la via seguiria en direcció a les Borges Blanques, com ho demostra el mil·liari d'època de Nerua trobat entre aquestes dues localitats (IRC II 95), després seguiria per Artesa de Lleida, on es va trobar un altre mil·liari (IRC II 92), datat entre el 317 i el 337, a l'època de Constantí II. I, finalment, la via entrava a Lleida per un probable pont de fusta o fusta i pedra.⁶¹

En aquesta ciutat s'hi ha recuperat un mil·liari republicà, IRC II 89, i dos més de cronologia imperial, el primer IRC II 90, d'època de Neró i el segon, IRC II 91, d'època de Nerva.⁶²

El tram descrit anteriorment, a grans trets, fa referència a la principal artèria de comunicació entre les ciutats romanes de *Tarraco* i *Ilerda*, tot passant per la Conca de Barberà. Val a dir, també, que arran d'aquest eix de comunicació es va construir un extens tram viari amb itineraris alternatius i ramificacions per tal de facilitar la circulació de mercaderies i persones al llarg de tota la península.

La vida econòmica i social en època romana no girava al voltant d'una sola via, tal i com ens ho recorda l'agrimensor Sícul Flac en la seva obra redactada als inicis del segle II dC *De condicionibus agrorum*, on ens distingeix quatre categories de vies: vies públiques, vies secundàries, vies comunes o vies privades.

Això ens indica que molt probablement la zona que ocupa actualment la Conca de Barberà va ser solcada en època romana per una gran diversitat de vies de comunicació terrestre —recordem la seva importància geoestratègica i lloc de pas obligat— entre la que destaca, la principal obra d'infraestructura viària vers l'interior peninsular, tal i com ens evidencien la gran quantitat d'assentaments romans⁶³ localitzats a banda i banda d'aquesta (veure mapa adjunt).

Som conscients que aquest tema presenta moltes llacunes i que ens queda molt per fer. Hi ha, doncs, un camí obert que cal seguir.

**HIPÒTESI ENTORN A UN ALTRE POSSIBLE
RAMAL SECUNDARI DE LA VIA DE TARRACO**